

İbrâhim el-Büşencî, Ali b. Abdülazîz el-Begavî ve İbn Huzeyme gibi âlimlerden hadis tahsil etti. Kendisinden de Dârekutnî, İbn Şâzân el-Bağdâdî, Ebû İshak el-İsferâyînî ve Hâkim en-Nisâbü'rî gibi âlimler rivayette bulundular.

Da'lec bir süre Mekke'de kaldı. Fakat üç bedevînin onu, "Horasanlı bir hemşehrin bizim kardeşimizi öldürdü, biz de seni öldüreceğiz" diye tehdit etmesi üzerine Mekke'yi terk ederek Bağdat'a yerleşti. Çok zengin ve hayır sever bir kimse olan Da'lec Mekke, Bağdat ve Sicistan'da hadisçilerin istifadesine tahsis edilmiş vakıflar kurdu. Hatîb el-Bağdâdî onun cömertliğiyle ilgili birçok menkıbe nakletmektedir (*Târîhu Bağdâd*, VIII, 389-392).

Da'lec Nîşâbur'a gittiği zaman İbn Huzeyme'nin bütün eserlerini elde etti. Dârekutnî de onun rivayetlerini ihtiva eden kitapları *müsned** tertibine koydu ve Şu'be ile Mâlik b. Enes'in rivayetlerini bir araya getirdi. Da'lec şüphe ettiği hadislerin üzerine işaret koyardı. Dârekutnî hocaları arasında ondan daha *sika** ve titiz birini görmediğini söylemektedir. Da'lec adı geçen *Müsned*'i, her iki varak arasına bir dinar koyarak incelemesi için İbn Ukde'ye gönderdi. Bu sebeple onun en sağlam rivayetlere sahip olduğu kabul edilmektedir. Aynı zamanda fakih olduğu ve çeşitli fetvalar verdiği de bilinen Da'lec 20 Cemâziyelâhîr 351'de (26 Temmuz 962) Bağdat'ta vefat etti.

Müsned'inin günümüze kadar geldiği bilinmemekle beraber *Müsnedü'l-mukillîn* adlı eserinden seçilen hadisleri ihtiva eden bir nüsha Zâhiriyye Kütüphanesi'nde bulunmaktadır (Mecmua, nr. 34, vr. 105^a-127^b).

BİBLİYOGRAFYA :

Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, VIII, 387-393; Zehebî, *A'lamü'n-nübelâ*³, XVI, 30-35; a.mlf., *Tezkiretü'l-huffâz*, III, 881-882; a.mlf., *el-İber*, II, 87; Sübkî, *Tabakât*, III, 291-293; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, XI, 241-242; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, III, 8; Kettânî, *er-Risâletü'l-müste'rafe*, s. 73; Sezgin, *GAS*, I, 188; Kays Âl-i Kays, *el-İrâniyyân*, II/2, s. 402-408.

İSMAİL L. ÇAKAN

DALGIÇ AHMED AĞA

(ö. 1016/1607)

Osmanlı Hassa başmimarı.

Ahmed Ağa'nın önceleri orduda *serdengeçti** olduğu ve Dalgıç lakabını bu sırada aldığı, daha sonra *dergâh-ı âlî** çavuşluğuna yükseldiği, Mimar Sinan ta-

rafından yetiştirildiği ve Sedefkâr Mehmed Ağa ile birlikte saray sedefkârlarından Ahmed Usta'ya çıraklık yaptığı bilinmektedir. Devrin saraya bağlı sanat ve mimari geleneğine uygun olarak devşirme sistemiyle ordudan yetişen Ahmed Ağa, sedefkârlığı döneminde hendese öğrenmiş ve mimarlık mesleğine geçmiş olmalıdır.

Dalgıç Ahmed Ağa'nın mimarlıkla ilgili vesikalarda adına 1590 yılından itibaren rastlanır. Bu tarihte Başmimar Dâvud Ağa'nın yaptığı Topkapı Sarayı Yalı Kapısı'ndaki Kasr-ı Cedîd'in (Sadrazam Sinan Paşa tarafından Sultan Bayezid Köşkü'nün yerine yaptırılan Sepetçiler Kasrı'nın ilk hali) inşaatında malzeme temini işleriyle uğraşmıştır. Nitekim 1593'te de İstanbul'dan çıkarılacak kerestelerin dergâh-ı âlî çavuşlarından Mimar Dalgıç Ahmed Çavuş'un iznine tâbi olduğuna dair bir kayıt mevcuttur.

Hassa mimarları ocağında geleneksel hiyerarşi içinde yükselerek 1595 yılında Suyolcu nâzırı tayin edilen Ahmed Ağa, başmimar olmadan önce "paşa" unvanıyla bir süre Erzurum, Şam ve Halep beylerbeyliklerinde bulunmuştur. Suyolcu nâzırlığında Başmimar Dâvud Ağa'nın 1598 yılında ölümüne kadar kalan Ahmed Ağa, bu dönemde Kırkçeşme su yolu ile Ayasofya Çarşısı, Demirhane Çeşmesi, Galata ve Silivri camilerinin su yollarının yapım, onarım işleriyle ve Topkapı Sarayı su yolunun üzerindeki engellerin kaldırılmasıyla uğraşmıştır.

Başmimar olduğu yıllarda (1598-1605) kendisine mal edilen en ünlü eser, Ayasofya hazîresindeki III. Murad Türbesi'dir. Sultanın 1595'te ölümü üzerine oğlu III. Mehmed'in emriyle başlanan tür-

Dalgıç Ahmed Ağa'nın başmimarlığında inşa ettiği Ayasofya dış avlusundaki III. Mehmed Türbesi - İstanbul

be inşaatının önce Dâvud Ağa'nın, onun ölümünden sonra da Dalgıç Ahmed Ağa'nın yönetiminde sürdürüldüğü sanılmaktadır. 1599 yılında tamamlanan yapının sedef kakmalı ahşap kapısı üzerinde ve kitâbelikte, bu dönem eserlerinde nâdir görülen bir özellik olarak "amel-i Dalgıç Ahmed" ibaresinin bulunması ve ayrıca kapı halkası yerinde süsleme ustasının adının da (İsmâil) verilmesi, türbenin Dalgıç Ahmed Ağa yönetiminde tamamlandığını gösterir. Dalgıç Ahmed Ağa'ya Dâvud Ağa döneminden kalan diğer bir önemli çalışma da Safiye Sultan tarafından Eminönü'nde başlatılan Yeni Vâlide Camii inşaatıdır. Fakat yalnız 1011 (1602-1603) yılında sürdürüldüğü görülen inşaat kısa süre sonra bırakılmış ve ancak Hatice Turhan Sultan'ın vakfı olarak 1663'te tamamlanabilmiştir.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde Dalgıç Ahmed Ağa'nın başmimarlık dönemine ait belgeler arasında bulunan Masârif-i Şehriyârî Rûznâmçesi'ne (BA, KK, nr. 7102) göre onun tarafından gerçekleştirilen yapım işleri şunlardır: Sarây-ı Cedîd (Topkapı Sarayı) padişah hamamı, Harem Dairesi'nde vâlide sultan ve Dârüssaâde ağası odaları tamiri, Eski Saray'da padişah odasının billür camlarla tezyini, Enderun ve Bîrun odalarının camlatılması, ağalar, teberdarlar ve bîmar odalarının tamiri, Galata Sarayı ağası köşkü tamiri, mutfak ve helvahânenin yenilenmesi, İbrâhim Paşa Sarayı'na gılan odaları yapımı ve bazı tamirat, yenicheri odaları, Büyük İstabl-ı Âmire, Şeyh Vefâ Meydanı'nda Küçük İstabl-ı Âmire binaları, Beşiktaş, Kavak ve Dil iskeleleri, Atmeydanı'ndaki fırınlar, Kâğıthane'de Baruthâne, Sultanahmet'te Aslanhâne-i Hâssa, Divanyolu'nda Sinan Paşa ve Mirza Baba türbeleri, Fethiye Camii, Büyük ve Küçük Ayasofya Çarşısı'ndaki Karabaş Tekkesi ve yenicheri ağası sarayı onarımları. Belgeye göre bu çalışmaların İstanbul kâğıdı üzerine resimleri de yapılmıştır. Ayrıca kendi imzası ile mühürünü taşıyan 1011 (1602-1603) tarihli bir arzda, listede adı geçmeyen Davutpaşa'daki köşkün çinilerinin tedarikiyle ilgili olarak İznikli çinicilerle yazışmasına dair bilgiler vardır.

Ahmed Ağa'nın bütünüyle kendisinin yaptığı eserler, Ayasofya hazîresindeki selâtin türbelerinin sonuncusu olan III. Mehmed Türbesi ile burada bulunan ahşap cüz mahfazasıdır. Türbenin yapımıyla ilgili olarak I. Ahmed'in Galata kadısı-

na gönderdiği 7 Rebülâhîr 1013 (2 Eylül 1604) tarihli hükümden inşaatın Başmimar Dalgıç Ahmed Çavuş ve ekibine havale edildiği bildirilmektedir. Bu türbe mimari oranlaması, iç mekân ve zengin dış cephe düzenlemesiyle Osmanlı klasik üslûbundaki sekizgen türbe formunun âbidevî örneklerinden biridir. Türbede bulunan sedef, bağa, fildişi kakmalı, geometrik geçmeli ve kubbeli ahşap cüz mahfazası, halen Türk ve İslâm Eserleri Müzesi'nde bulunmaktadır (Envanter, nr. 19). Eserin kubbe bordüründe yer alan Âyetü'l-kürsî yazısının arasındaki "amel-i Dalgıç Ahmed Çavuş" ibaresiyle sanatçının ismi açıkça belirtilmiştir.

1014 (1605) yılı kayıtlarında Dalgıç Ahmed Ağa'nın sâbık başmimar olarak geçmesi ve 1606 yılından itibaren Sedefkâr Mehmed Ağa'nın başmimar olması, sanatçının bu yıllarda görevinden ayrıldığını gösterir. Sanatçı mesleğinin son döneminde bina emini olarak 1606'da Silivri Köprüsü tamaratını yaptırdıktan sonra Silistre beylerbeyiliğine tayin edildi. Bu görevde iken 1607 yılında Anadolu'da çıkan Kalenderoğlu isyanını bastırma için Silistre ve Dobruca birlikleriyle Serdar Nakkaş Hasan Paşa kuvvetlerine katılmak üzere Gelibolu'dan Mihaliç'e doğru ilerlerken Manyas gölü - Ulubat Köprüsü mevkiinde Kalenderoğlu kuvvetlerinin baskınına uğradı ve birlikleri imha edildi; kendisi de aldığı yaralar sonucu birkaç gün sonra vefat etti. Gönen'de İlica mevkiinde adına izâfeten Paşa Mezarlığı denilen yerde gömüldü; ancak bugün mezarlığın yerinde bir park bulunmaktadır.

Yardım sever ve kadirşinas bir kişiliğe sahip olduğu kaydedilen Dalgıç Ah-

Dalgıç
Ahmed
Ağa'nın
yaptığı
ahşap
cüz mahfazası
(TİEM,
Ahşap Eserler,
Envanter nr. 19)

med Ağa'nın Haremeyn evkafına tahsis ettiği bir vakfının varlığı bilinmekteyse de niteliği hakkında bilgi yoktur.

Dalgıç Ahmed Ağa'nın başmimarlığı sırasında genel olarak tamirat yaptığı, III. Mehmed Türbesi'nin dışında başlı başına bir mimari eser inşa etmediği görülmektedir. Bu husus sanatçının yeteneklerinden çok dönemin mimari durumuyla ilgilidir. XVI. yüzyıl klasik Osmanlı mimarisine damgasını vuran Mimar Sinan'ın faaliyetlerindeki üstün başarı ve hız, bu yüzyılın sonunda Dâvud Ağa ve Dalgıç Ahmed Ağa'nın başmimarlıkları döneminde yavaşlamaya ve tekrara dönüşmeye başlamıştır. Bu dönüşümde, özellikle Mimar Sinan'ın kendinden sonraki sanatçılara yeni bir üslûp ortaya koyma bakımından geniş bir alan bırakmaması rol oynamıştır. Ancak XVIII. yüzyıl ortalarında Osmanlı sanatına Batı etkilerinin girmesine kadar süren bu uzun dönemde, XVI. yüzyılda yaratılan dinamiğin olgunlaştırılarak ve zenginleştirilerek uygulandığı da bir gerçektir. Nitekim gerek Osmanlı saray kurumlaşmasının tamamlanarak gösterişe kaçılması sonucu Dâvud ve Dalgıç Ahmed ağalara Topkapı Sarayı'nda yaptırılan çeşitli inşaat ve onarımlarla ortaya konmuş köşk türü yapılarıdaki zengin mimari oran ve detaylarla süslemeler, gerekse dinî mimaride yine bu mimarlarla başlayan çeşitlendirme çabaları, XVII. yüzyılın başında Sedefkâr Mehmed Ağa'nın Sultan Ahmed Camii'nde uyguladığı yeni estetik yoruma ortam hazırlamış ve bu yüzyıl mimarisinin olgunlaşmasında etkili olmuştur.

BİBLİYOGRAFYA:

BA, KK, nr. 7102; Ayvansarayî, *Hadikatü'l-cevâmi'*, I, 6; *Sicill-i Osmânî*, I, 207; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Karesi Meşâhiri*, İstanbul 1341, s. 96-97; Saadi Nazım Nirven, *İstanbul Suları*, İstanbul 1946, s. 117-126; L. A. Mayer, *Islamic Architects and Their Works*, Genève 1956, s. 58-59; Ahmed Refik, *Türk Mimarları* (haz. Z. Sönmez), İstanbul 1977, s. 65, 68-69, 101; Zarfî Orgun, "Mimar Dalgıç Ahmet", *Arkitekt*, XI/3-4, İstanbul 1942, s. 59-62; Şehabeddin Akalın, "Mimar Dalgıç Ahmet Paşa", *TD*, IX/3 (1958), s. 71-80.

DENİZ ESEMENLİ

DALKILIÇ

(bk. SERDENGEÇTİ).

DÂLLE

(bk. LUKATA).

DALMAÇYA

Adriyatik sahilinde bir bölgenin adı.

Bugün Hırvatistan Cumhuriyeti'nin 11.758 km²'lik bir parçasıdır. Kelime Arnavutça'nın Gega diyalektinde "koyunların yaşadığı yer" anlamına gelmektedir. Dalmaçya bölgesinde Neolitik devirden beri insanoğlunun yaşadığı tesbit edilmiştir. Buranın bilinen ilk sakinleri İilir kabilelerinden Dalmatlar'dır ve Dalmaçya'nın hudutları bu kabilenin yaşadığı bölgelerle sınırlı kalmıştır. Milâttan önce IV. yüzyılda İilir kabileleri Ardiyev adıyla Kral Agron ve Kraliçe Teuta idaresinde bir ittifak kurdular ve Dalmaçya da bu sırada krallığın bir eyaleti oldu. Roma İmparatorluğu milâttan önce III. yüzyılda bu krallığa karşı işgal savaşlarını başlattı ve milâttan önce II. yüzyılda Dalmaçya'yı hükmü altına alarak imparatorluğun bir eyaleti (province) haline getirdi. Yaklaşık 100 yıl süren savaşlar sırasında Dalmat kabilesinin savunduğu toprakların tamamına Dalmaçya adı verilmek suretiyle kelime yeni anlam genişlemesine uğradı. Roma idaresi altına giren Dalmatlar'ın milâttan sonra 6-9. yıllar arasında devam eden isyan hareketlerinin bastırılmasından sonra bütün İilir topraklarını da içine alan yeni bir idarî düzenlemeye gidildi. Ancak bu defa eski Dalmaçya'nın güney kısmı ayrılarak bir eyalet haline getirildi ve sadece bu eyalete Dalmaçya dendi.

Dalmaçya eyaleti V. yüzyılda İstra yarımadasından Sava nehri boyunca Singidum'a (Belgrad) kadar genişledi. Sınırları doğuda İbra nehri yatağı boyunca yavaş yavaş Şar dağına, güneyde Mat nehrine, batıda ise Adriyatik denizine kadar ulaştı. Böylece Liburn, Dalmat, Yapod, Desidiat, Pleret, Mez, Tribal, Dardan, Dokleat, Ardian, Pirust ve Labeat gibi İilir kabilelerinin büyük bir kısmını içine aldı. Ayrıca Adriyatik'teki adalar da Dalmaçya'ya bağlandı. Buranın Tarsatika, Senya, Yader, Tragur, Norona, Risin, Epidaur, Lisi, İsa, Skodra, Farı (Hvari) ve Korkura Nigra (Kara) gibi en önemli şehirleri adalarda ve sahilde bulunuyordu. Dioklisian'ın idaresi zamanında (243-316) Dalmaçya'nın güney parçası Kotor Boğazı'ndan aşağı doğru ayrıldı ve merkezi İşkodra olan Prival eyaleti teşkil edildi. Daha sonra Bizans'ın idaresi altına giren Dalmaçya VII. yüzyılda bir Türk kabilesi olan Avarlar'ın istilâsına uğradı ve